

Archeologienota

Gent – Site Meyvaert (Dok-Noord 3)

Programma van Maatregelen

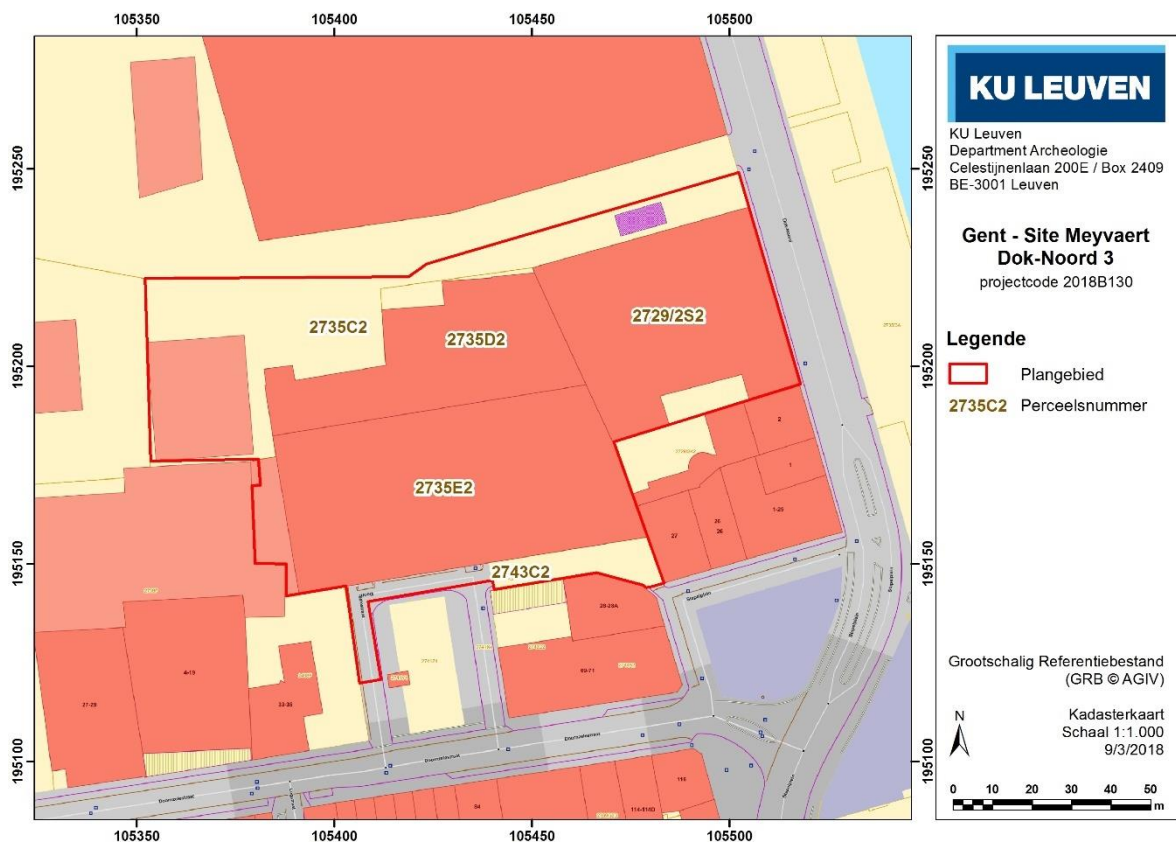
Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Conclusies Verslag van Resultaten</i>	<i>5</i>
2	Programma van maatregelen	6
2.1	<i>Vraagstelling en onderzoeksdoelen</i>	<i>6</i>
2.2	<i>Onderzoeksstrategie</i>	<i>7</i>
2.2.1	<i>Inleiding</i>	<i>7</i>
2.2.2	<i>Proefsleuf ter hoogte van 16^e-eeuwse stadsgracht.....</i>	<i>7</i>
2.2.3	<i>Toevalsvondsten</i>	<i>8</i>
2.3	<i>Voorziene afwijkingen ten aanzien van CGP en PVM</i>	<i>8</i>
2.4	<i>Personeelsvereisten</i>	<i>8</i>
2.5	<i>Raming kosten</i>	<i>10</i>
2.6	<i>Bewaring en deponering van het archeologisch ensemble.....</i>	<i>10</i>

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

Projectcodes:	Bureaustudie: 2018B130
Betrokken actoren:	Johan Claeys (erkend archeoloog 2017/180): projectleider
Locatie:	Dok-Noord 3, 9000 Gent percelen ten N van de Doornzelestraat en ten W van Dok-Noord
Lambert coördinaten	(bounding box coördinaten – Lambert 72) ZW: x = 105 351,83 m / y = 195 119,90 m NO: x = 105 517,88 m / y = 195 248,81 m
Kadastrale gegevens:	Gent / Afdeling 1 / Sectie A / Perceelnrs. 2729/2S2, 2735C2, 2735D2, 2735E2 en 2743C2 Zie Figuur 1
Oppervlakte van het terrein:	ca. 11.500 m ² (1,15 ha), waarvan ca. 5.000 m ² (0,5 ha) als gebied waar 'geen archeologie te verwachten' is

Figuur 1. Inplanting van het plangebied op het Grootchalig Referentiebestand (GRB © AIV).

1.2 Conclusies Verslag van Resultaten

Uit enerzijds de oorspronkelijke landschappelijke kenmerken van het gebied (natte meersen) en anderzijds de intensieve bodemingrepen die gepaard gingen met de industriële ontwikkeling van dit havengebied kan afgeleid worden dat de kans op het aantreffen van in situ, behoudenswaardige vindplaatsen uit de prehistorie tot en met nieuwe tijd laag is. De enige uitzondering is de verwachte aanwezigheid van overblijfselen van de verdedigingswerken uit de 16e eeuw, die van noord naar zuid door het oostelijke deel van het plangebied lopen. De geschatte breedte van de gracht ter hoogte van het plangebied is 38 m (op basis van Primitief Kadaster). Mogelijk zijn er ook delen van de aanpalende wallen (escarpe en contrescarpe) bewaard onder de 19e-eeuwse ophogingen, hoewel de wallen ongetwijfeld grotendeels geslecht zijn om de gracht in de vroege 19e eeuw terug op te vullen. Er bestaat tevens een grote kans op het aantreffen van funderingen van industriële en semi-publieke complexen uit de 19e en eerste helft 20e eeuw, maar deze worden niet als behoudenswaardig beschouwd.

Los van bovenstaande observaties, moet er ook rekening gehouden worden met de milieukundige studies die uitgewezen hebben dat het centrale en westelijke deel van het plangebied (sterk) verontreinigd is met PCB's. Het centrale deel van het plangebied, ca. 5.000 m², is door Onroerend Erfgoed reeds opgenomen in de lijst met locaties 'waar geen archeologisch erfgoed verwacht wordt' (GGA). Er wordt daarom geen verder archeologisch onderzoek vooropgesteld voor het westelijke en centrale deel van het plangebied.

Alleen in het oostelijke deel van het plangebied (ter hoogte van perceel 2729/2S2) wordt vervolgonderzoek in de vorm van veldwerk als een nuttige en noodzakelijke strategie gezien om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Doordat dit deel van het terrein volledig overlapt met de toenmalige gracht en wal, is er geen kans op de aanwezigheid van oudere sporen. Er wordt daarom voorgesteld een opgravingsput/proefsleuf dwars op de lengterichting van de gracht te documenteren in uitgesteld traject, aangezien het plangebied pas toegankelijk zal zijn voor veldwerk wanneer de sloop is uitgevoerd.

2 Programma van maatregelen

2.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het uiteindelijke doel van het definitieve archeologische onderzoek is om het archeologische bodemarchief *ex situ* te bewaren, waar dit *in situ* onmogelijk blijkt te zijn. Er moet dus eerst en vooral gestreefd worden naar een maximale aanpassing van de werkplannen om het bodemarchief te vrijwaren. Dit is voor het voor handen liggende project echter geen optie, waardoor behoud *ex situ* van de in de bodem aanwezige erfgoedwaarden moet betocht worden.

Het is de bedoeling de gracht (en eventueel omwalling) op te meten, zodat de oriëntatie, breedte, diepte, enz. gereconstrueerd kunnen worden en vergeleken met het beschikbare historische kaartmateriaal. Er moet verder minimaal rekening gehouden worden met onderstaande onderzoeksvragen, die een leidraad kunnen vormen voor de interpretatie van de verzamelde data:

- *Wat is de datering voor de aanleg en opvulling van de gracht?*
- *Is er een restant van de 'originele' vulling van de gracht bewaard, het resultaat van natuurlijke opvulling? Zo ja, is hierin vondstmateriaal terug te vinden die eventueel te linken is aan verschillende fasen van herstel en/of periodes van militair beleg?*
- *Van welk materiaal is gebruik gemaakt om de gracht te dempen? Indien het afkomstig is van de toenmalige wallen, kan het materiaal ons iets vertellen over de samenstelling van de wallen?*
- *Indien er (een) kansrijke la(a)g(en) aanwezig is/zijn voor natuurwetenschappelijke bemonstering:
 - o *Wat kan er op basis van het botmateriaal, botanische macroresten en pollen geconcludeerd worden betreffende de lokale voedsel economie?*
 - o *Wat kunnen botanische resten ons vertellen over het omliggende leefmilieu?**
- *Zijn er behalve de gracht/omwalling nog sporen of structuren uit oudere periodes te herkennen? Wat is hun aard, bewaringstoestand, datering, verspreiding en ruimtelijke samenhang?*

2.2 Onderzoeksstrategie

2.2.1 Inleiding

Het reeds uitgevoerde archeologisch bureauonderzoek leverde sterke aanwijzingen op voor de aanwezigheid van archeologische waarden binnen de geplande bodemingrepen. De bewaringstoestand van deze waarden kan echter niet ingeschat worden zonder aanvullend terreinonderzoek. Aangezien het plangebied op dit ogenblik niet toegankelijk is voor veldwerk door de nog aanwezige bebouwing, wordt in dit Programma van Maatregelen een aanvullende onderzoeksstrategie in uitgesteld traject uitgewerkt.

Archeologisch veldwerk kan alleen ter hoogte van het meest oostelijke perceel 2729/2S2 een meerwaarde bieden. Enerzijds is de archeologische verwachting voor de rest van het terrein laag voor de periodes tot en met de nieuwe tijd, anderzijds is het grootste deel van de overige percelen ernstig vervuild met PCB's en andere vormen van bodemverontreiniging. Op dit ogenblik tonen de milieuonderzoeken aan dat de saneringsnormen binnen perceel 2729/2S2 nergens overschreden worden (Figuur 3). Indien toekomstig onderzoek alsnog zou uitwijzen dat veldwerk op die locatie niet veilig kan uitgevoerd worden, dan moet de hieronder uitgeschreven opgravingsstrategie opnieuw bekeken worden. Mogelijk dienen er extra VGM-maatregelen in acht genomen te worden of dient het veldwerk op een andere manier ondervangen te worden.

2.2.2 Proefsleuf ter hoogte van 16e-eeuwse stadsgracht

Voor het oostelijke deel van het plangebied wordt een vervolgonderzoek vooropgesteld in de vorm van één opgravingsput/proefsleuf dwars op de lengterichting van de postmiddeleeuwse stadsomwalling (Figuur 2-3). Deze werken kunnen pas worden uitgevoerd wanneer de bestaande bebouwing gesloopt is en voorafgaand aan graafwerken onder het huidige maaiveld. Door de aanwezigheid van het 19e-20e-eeuwse ophogingspakket wordt het niet als noodzakelijk geacht om de sloop van de gebouwen archeologisch te laten begeleiden, maar aangezien er mogelijk resten van de wallen bewaard zitten in het ophogingspakket, wordt geadviseerd om de sloop van de bebouwing voorafgaand aan het archeologische onderzoek te beperken tot de opstaande delen van de gebouwen.

De maximale lengte van de proefsleuf, zoals die binnen perceel 2729/2S2 kan worden aangelegd, bedraagt 50 m. De breedte van de werkput zal afhankelijk zijn van de bewaringsdiepte van de gracht. Er zal met terrassen moeten gewerkt worden om op een veilige manier de onderzijde van de gracht te bereiken. De sleuf wordt uitgegraven tot in de natuurlijke, onverstoorde bodem onder de gracht. De proefsleuf moet aan de oppervlakte dus breed genoeg gehouden worden. Indien er geen mogelijkheid bestaat om de proefsleuf op een veilige manier tot op deze diepte uit te graven, dan dient de diepere stratigrafie van de gracht door middel van manuele boringen gereconstrueerd te worden.

Aangezien wellicht dit volledige perceel wordt ingenomen door restanten van wallen en grachten, volstaat het om het profiel van één dwarse proefsleuf over de volledige lengte te documenteren om een representatief beeld te verkrijgen van de 16e-eeuwse stadsomwalling in dit deel van de stad. Er wordt geadviseerd om de sleuf in het noordelijke deel van het perceel in te plannen, omdat daar de ondergrondse parkeergarage komt. De exacte locatie mag echter afwijken van het voorstel in Figuur 2-3.

De werkput wordt aangelegd door een graafmachine met gladde bak. Eén volledig profiel van de proefsleuf wordt gedocumenteerd. Indien het tegenoverliggende profiel aanvullende informatie oplevert, dient dit

ook meegenomen te worden. Wanneer houten of stenen structuren (bvb. beschoeiing) worden aangetroffen bij de aanleg van de proefsleuf, worden deze ook gedocumenteerd vooraleer de werkput wordt uitgediept. De opgravingsstrategie vertrekt vanuit de minimumnormen zoals opgesteld in Hoofdstuk 8 van de Code Goede Praktijk 4.0. Uit kansrijke lagen en/of sporen worden monsters (pollenbakken, bulkmonsters,...) verzameld voor natuurwetenschappelijk onderzoek. De veldwerkleider beslist op welke manier de staalname wordt aangepakt en of het nodig is een natuurwetenschapper te betrekken, hierbij rekening houdend met het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voor de bemonsteringsstrategie wordt verwezen naar hoofdstuk 9 van de Code van Goede Praktijk 4.0.

Vanuit veiligheidsoverwegingen maar ook vanuit praktisch oogpunt zal het wellicht nodig zijn om gebruik te maken van bronbemaling om de proefsleuf tot op de gewenste diepte aan te leggen (zeker tot onder de permanente watertafel).

2.2.3 Toevalsvondsten

Er moet altijd rekening gehouden worden met het aantreffen van archeologisch relevante en mogelijk behoudenswaardige features in de zones die op dit ogenblik niet zijn uitgekozen voor archeologisch vervolgonderzoek. De opdrachtgever en zijn onderaannemers houden zich eraan in het geval van een archeologische toevalsvondst zo snel mogelijk contact op te nemen met de verantwoordelijke van de archeologische uitvoerder.

2.3 Voorziene afwijkingen ten aanzien van CGP en PVM

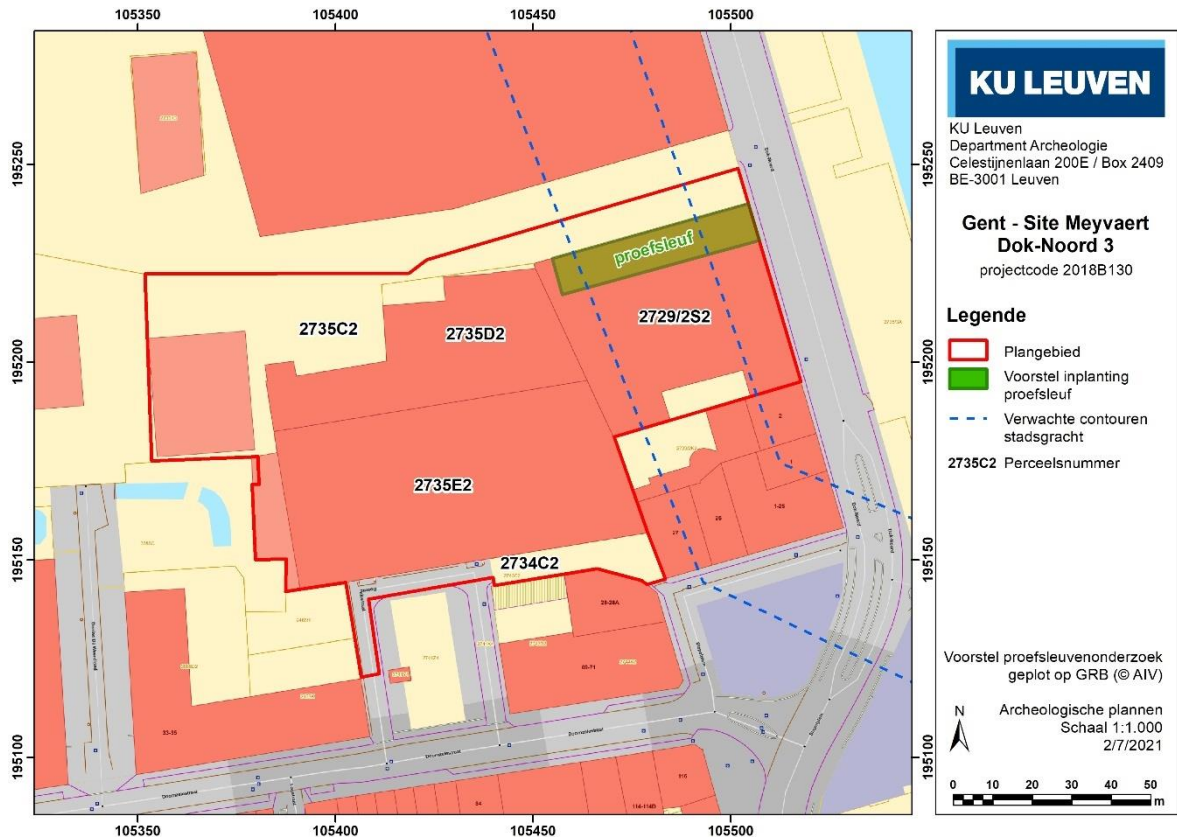
Er worden op dit ogenblik geen afwijkingen voorzien. Bij het uiteindelijke veldwerk kan echter in overleg met het bevoegde archeologische gezag afgeweken worden van de Code Goede Praktijk en de bepalingen in dit Programma van Maatregelen, indien deze afwijkende keuzes gemotiveerd worden in de hieruit voortvloeiende rapporten.

De exacte locatie, lengte en breedte van de proefsleuf zijn niet in steen gebeiteld en kunnen aangepast worden aan de beperkingen en opportuniteiten die zich op het terrein voordoen. Er dient wel gestreefd te worden naar een maximale lengte, zolang dit op een veilige manier kan uitgevoerd worden binnen de contouren van het plangebied.

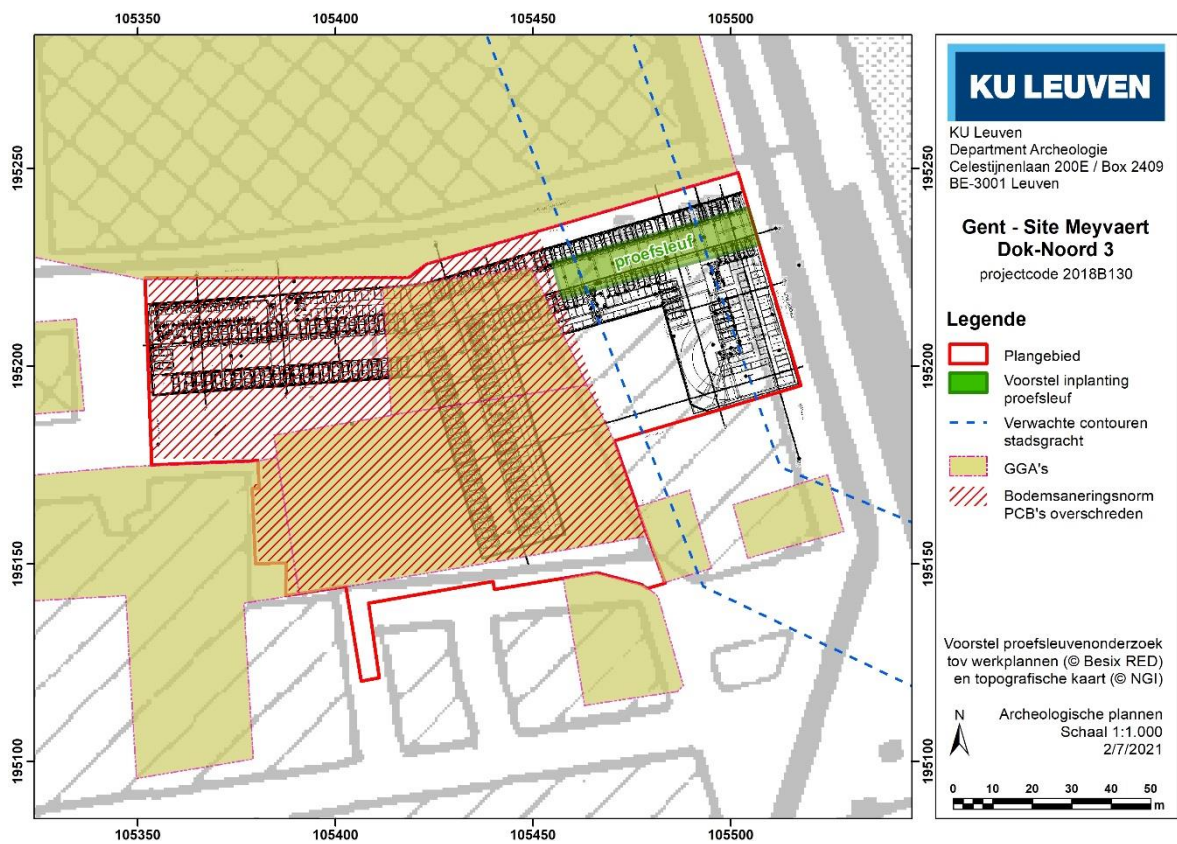
2.4 Personeelsvereisten

Het archeologische veldwerk wordt uitgevoerd door een team van minimaal 3 archeologen, eventueel aangevuld met bijkomende archeologen/veldtechnici/veldassistenten/stagairs/... De leidinggevende archeoloog is permanent aanwezig en heeft minimaal 1 jaar ervaring als projectleider, waarvan minimaal een half jaar als eindverantwoordelijke bij opgravingen in stedelijke contexten binnen Noordwest-Europa. Minstens één van de archeologen beschikt tevens over een erkenning type 1.

De profielen dienen gedocumenteerd te worden in samenspraak met een (assistent-)aardkundige, die minstens deeltijds bij het veldwerk aanwezig is.

Figuur 2. Voorstel proefsleuf (groen), geplot op het Grootschalig Referentiebestand (© AIV).

Figuur 3. Voorstel proefsleuf (groen) geplot op de plannen voor de ondergrondse parking (© Besix RED), t.o.v. de GGA's (gebieden waar geen archeologie worden verwacht) en de zone met overschreden PCB-waarden.

2.5 Raming kosten

Veldwerk:

- 3 werkdagen voor een graafmachine + machinist (ca. 2.500 €).
- Archeologische team bestaande uit minimaal 3 professionelen (9 mandagen = ca. 4.000 €).
- Bronbemaling, in werking voorafgaand aan de graafwerken (ca. 2.000 €).

Uitwerking/rapportage:

- Aantal vondsten die professionele conservatie behoeven (ca. 1.000 €).
- Assessment + verder onderzoek van de bodemstalen; specialistische deelrapporten (ca. 4.500 €).
- Wassen, bestuderen, beschrijven en opslaan van het vondstmateriaal (ca. 1.000 €).
- Digitaliseren/organiseren van de velddata (2 werkdagen, ca. 1.000 €).
- Opstellen en indienen archeologische rapportage (nota) door de projectleider (5 werkdagen, ca. 3.000 €).

In totaal moet er rekening gehouden worden met een kostprijs van ca. 19.000 €. Mogelijk moeten niet alle hierboven vermelde posten (in hun totaliteit) worden aangesproken. De werkput moet mogelijk niet opnieuw gedicht worden, aangezien ze zich binnen de contouren van de uit te graven parkeergarage bevindt. Bemaling kan reeds deel uitmaken van de geplande werfinfrastructuur. Mogelijk kunnen ook de graafmachine en machinist via de aannemer worden voorzien. Het is ook mogelijk dat uit een assessment blijkt dat niet alle monsters een potentieel vertonen voor meer diepgravend onderzoek. De raming moet daarom eerder beschouwd worden als bovengrens.

2.6 Bewaring en deponering van het archeologisch ensemble

De zakelijkrechthouder van het archeologisch ensemble dient dit volgens de decretale verplichtingen als geheel en in goede staat te bewaren en beschikbaar te houden voor wetenschappelijk onderzoek. Als alternatief voor deze verplichting kan de zakelijkrechthouder het archeologisch ensemble deponeren in een erkend onroerenderfgoeddepot.

Voorafgaandelijk aan de start van het terreinwerk dient een overeenkomst te worden afgesloten tussen initiatiefnemer en uitvoerder over de tijdelijke en definitieve bewaring van het archeologisch ensemble. Beide aspecten dienen te gebeuren conform de decretale verplichtingen en de richtlijnen uit de actuele versie van de Code van Goede Praktijk 4.0.

KU Leuven archeoWorks
Celestijnenlaan 200E bus 2409
3001 HEVERLEE, België
tel. + 32 16 32 64 58
fax + 32 16 32 29 80
archeoworks@kuleuven.be
www.kuleuven.be

LID VAN **ASSOCIATIE
KU LEUVEN**